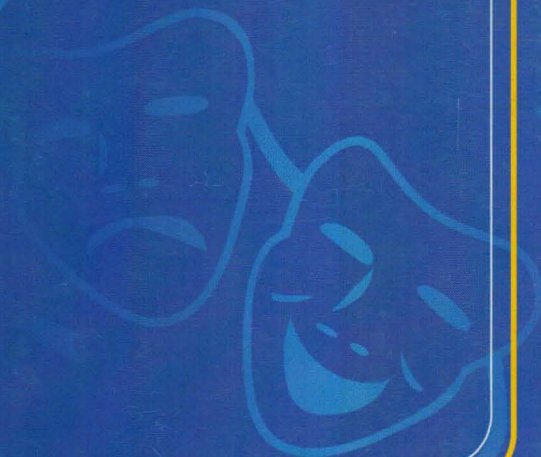

Munavvara Abdullayeva

SAHNA MAHORATI MAKTABI

92.05
A-15

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLİY
VA O'RTA MAXSUS TA'LİM VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT INSTITUTI

MUNAVVARA ABDULLAYEVA

SAHNA MAHORATI MAKTABI

Monografiya

TOSHKENT
«CHASHMA PRINT»
2011

O'zbekiston Davlat san'at
instituti

2021.11

Mas'ul muharrir
falsafa fanlari doktori, professor
E. Umarov

Taqri zchilar:
San'atshunoslik fanlari nomzodi
O. Q. Tojiboyeva

Falsafa fanlari nomzodi
U. Rahmatullayeva

O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan yoshlar murabbiyi, taniqli rejissor M. Abdullayevaning ushbu kitobi teatr san'ati muammolari va aktyorlik mahoratini oshirish bo'yicha amaliy kurs masalalarini yortishga bag'ishlanadi. Undan san'at bilim yurtlarida ta'lim olayotgan talabalar, o'qituvchilar, teatr san'ati sohasida xizmat qilayotgan yosh san'atkorlar amaliy qo'llanma sifatida foydalanishlari mumkin

ISBN 978-9943-350-53-3

© M. Abdullayeva, 2011.
© «Chashma Print» MCHJ, 2011

KIRISH

Barcha san'at turlari obyektiv voqelikni o'ziga xos yo'llar bilan turli xil badiiy obrazlarda ifoda etadi. Teatr san'ati san'atning sintetik turiga mansubligi sababli unda adabiyot, tasviriy san'at, haykaltaroshlik, musiqa, kino va boshqa san'at turlari ishtrok etadi. Ushbu san'at turlarining ijodiy hamkorligi tufayli spektakl dunyoga keladi. Barcha san'at turlarida bo'lgani kabi sahna san'atida ham spektakl markazida insonning ichki kechinmalari, uning voqelikka munosabati, hayotdagi mavqei, ruhiy-manaviy ehtiyojlari namoyon bo'ladi.

Obraz yaratish jarayonida juda ko'p obyektiv va subyektiv omillar katta ahamiyatga ega bo'ladi. Sahna obrazning asosini badiiy so'z, ya'ni badiiy adabiyot mahsuli bo'lgan drama, fojia, komediya matni pesani tashkil etadi.

Badiiy obraz yaratish muammosi ham san'at qonunlari nuqtai nazaridan faqat nazariy ahamiyat kasb etibgina qolmay, balki amaliy ahamiyatga ham egadir.

Bizga ma'lumki, K. S. Stanislavskiy maktabi aktyorning o'z ustida hamda rol ustida to'g'ri ishlash va ularning uyg'unligiga erishish yo'llarini o'rgatadi. Bu ikki yo'nalish san'at maktablarida ikkinchi kursdan boshlab parallel ravishda bir-birini boyitib va mustahkamlab borishi lozmi.

Talabalar aktyorlik texnikasi elementlarini o'rganishni davom ettirgan holda sahnada ishlash metodlarini o'rganishga kirishadilar. Agar talabalar birinchi kursda shaxsiy hayotiy mantiq va ularga yaqin bo'lgan shart-sharoitlar doirasida harakat qilishga o'rgangan bo'lsalar,

ikkinchi kursda muallif matni bo'yicha, ya'ni dramaturg tomonidan tuzilgan sharoitda harakatlanuvchi obrazlarning mantiqiy xulq-atvorini o'rganadilar.

Birinchi kursda o'rganilgan xatti-harakatning organik jarayoni murakkab sharoitda o'tadi, bu esa o'quvchidan yuqori texnikani talab etadi. Shuning uchun aktyorlik ustaxonasidagi mashq jarayoni bir tomondan avval olingan bilimlarni chuqurlashtirish va mustahkamlash, ikkinchi tomondan esa aktyorlik texnikasining yangi elementlarini o'zlashtirishga yo'naltirilishi lozim bo'ladi.

Asarda muallif tomonidan taklif etilgan shart-sharoitni va undagi xatti-harakatni o'rganish – ikkinchi o'quv yilining asosiy vazifasi hisoblanadi. Mualliflik matniga o'tish – bu yangi bosqich bo'lib, u so'z harakati texnikasini egallash bilan bog'liqdir.

So'z harakati yoki aniqrog'i so'zlarning o'zaro bog'liqligini ta'minlash murakkab san'at. Bu jarayon uzoq yillik o'qish va mashqlar asosida amalga oshiriladi. Uning asoslari teatr maktabida sinchkovlik bilan o'rganiladi. Nutq texnikasi bo'yicha o'qituvchining mashg'ulotlari natijasida so'z bilan harakat uyg'unlashtiriladi. Ammo shuni ta'kidlash joizki, nutq texnikasini egallash nafaqat aktyor, balki notiq, badiiy so'z ustasi, o'qituvchi kabi jonli nutq bilan aloqador kasb egalariga ham zarurdir.

Aktyorlik kasbi sahna san'ati madaniyati va tabiatidan kelib chiqqan holda so'zga alohida yondoshuvni taqozo etadi. Aktyor nutqining o'ziga xos xususiyati sahnada partnyorlarning o'zaro so'zlashuv harakatlarida ochiladi. Sahnada nutqi va jismoniy harakat o'zaro bir-biriga bog'liqdir. Shu bilan birga ularning har ikkisini ham aktyorlik mahoratidan alohida ajratib dars o'tib bo'lmaydi.